

- УДК 630*

А. М. ДЕЙНЕКА¹

КОНЦЕПЦІЯ МОДЕЛЬНИХ ЛІСІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ЛІСОВИМ ГОСПОДАРСТВОМ НА ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАСАДАХ

Обґрунтовано застосування концепції модельних лісів як інноваційного підходу до впровадження принципів сталого розвитку лісового господарства та управління лісовим господарством на еколого-економічних засадах. Встановлено, що концепція модельних лісів охоплює економічну, соціальну та екологічну сфери. Основним завданням економічної сфери є забезпечення стійкості лісового комплексу, співпраця з адміністрацією обласного і районного рівнів щодо вдосконалення системи лісових платежів, аналіз переваг і недоліків різних видів лісокористування (оренда, аукціон), поліпшення збуту лісопродукції дрібних лісозаготівельників, створення механізмів обліку взаємних економічних інтересів лісгоспів, лісозаготівельників, органів державної влади і місцевого самоврядування, розроблення методів ведення лісового господарства і лісокористування, заснованих на прогнозі динаміки лісового фонду при оптимальному поєднанні економічних вимог і екологічних обмежень, впровадження і демонстрація передової техніки і технології.

Ключові слова: модельні ліси, сталий розвиток, еколого-економічні засади, лісове господарство.

¹ **Анатолій Михайлович ДЕЙНЕКА** – член-кореспондент ЛАН України, кандидат економічних наук, доцент, начальник управління, Львівське обласне управління лісового і мисливського господарства, м. Львів, Україна. Тел.: 032-297-61-21; 067-676-71-10. E-mail: lvivlis@utel.net.ua

Вступ

Світова економіка характеризується зростанням обсягів споживання природних ресурсів, негативним впливом на природне довкілля, послабленням екологічної безпеки та тенденцією зростання суспільно необхідних витрат на охорону і раціональне використання довкілля. Дедалі більша частка негативних зовнішніх економічних ефектів трансформується у внутрішні шляхом удосконалення податкової системи у промислово розвинених країнах світу. Дедалі більше лісів використовують для екологічних і соціальних потреб, насамперед для оздоровлення населення. Зростає значення лісів у забезпеченні сталого розвитку економіки та соціальної сфери.

Суть поняття "модельний ліс", його завдання і мета

Серед передових тенденцій лісоуправління у багатьох країнах світу популярна Концепція модельних лісів, яка об'єднує зусилля окремих людей і організацій, що підтримують Концепцію сталого партнерського управління лісами.

Модельний ліс – це свого роду унікальний форум, учасники якого мають нагоду не тільки обговорювати різні погляди і обмінюватися досвідом роботи, але і об'єднувати свої знання і ресурси, щоб розробляти і впроваджувати нові підходи до сталого управління лісовим господарством, які враховують особливості конкретного регіону [1]. Це водночас і величезна лабораторія, в якій відбувається розроблення, упровадження та моніторинг найпередовіших методів і технологій лісоуправління, а також дослідження у сфері лісового господарства. Привертаючи нових прихильників, кожен модельний ліс сприяє впровадженню сталого управління лісами на своїй території.

Стале управління лісовим господарством, що є метою модельних лісів, охоплює питання лісокористування, розвитку і охорони лісових ресурсів. Рівень і методи вирішення цих питань залежать від конкретних соціальних, економічних і культурних потреб людей, які проживають на модельній території, їхнього добробуту, здоров'я і безпеки у поєднанні зі збереженням потенціалу лісових ресурсів для задоволення прогнозованих потреб майбутніх поколінь; охороною вод, повітря, ґрунту і екосистем, без яких неможливе життя на планеті; зменшенням або запобіганням негативним впливам людської діяльності на навколишнє середовище. Модельні ліси сприяють підтримці балансу людини і природи, який є важливим чинником стабільного розвитку. Мета модельних лісів полягає не тільки у створенні регіональних зразків стійкого управління лісовим господарством, але і в розповсюдженні позитивного досвіду на нових територіях.

Міжнародний досвід

У Канаді, яка є ініціатором багатьох інноваційних підходів у лісовому господарстві, зокрема Концепції модельних лісів, ліси розглядають як складову частину ландшафтів, національної культури і духовного надбання. Саме ці аспекти враховуються під час формування канадської національної стратегії управління лісами. Адже одна справа – розробити

відповідну політику і зовсім інша – втілити її у життя. Цілком зрозуміло, що соціальні, природоохоронні й культурні цінності лісу не можуть бути механічно внесеними у парадигму лісокористування, яка бере до уваги лише один ресурс – деревину. Крім цього, громадяни Канади вимагали розширення своїх прав в управлінні лісами, в яких вони живуть, працюють, відпочивають і які вони вважають важливим чинником для збереження здорового довкілля. Все це потребувало вагомих змін у сфері лісокористування, запорукою яких стала концепція модельних лісів, яка почала формуватися на початку 90-х років XX ст. під впливом прийняття національних і міжнародних зобов'язань у галузі сталого управління лісами [4].

Протягом десятиліття представники корінних народностей, захисники навколишнього середовища, менеджери лісового господарства, підприємці, землевласники, місцеві жителі, які залежать від лісу, наукові організації, співробітники національних парків, учені, а також інші зацікавлені особи і організації в цій країні працюють над досягненням спільної мети – сталого управління лісами. Система модельних лісів дала змогу різним партнерам спільно працювати над проблемою досягнення рівноваги між високими вимогами до лісів сьогодні й потребами прийдешніх поколінь. Використовуючи попередню фінансову і адміністративну підтримку канадської лісової служби, партнери спрямовують свій час, досвід і кошти на пошук відповіді на запитання, яким чином повинно здійснюватися стале управління модельними лісами [3].

У процесі вирішення проблем модельних лісів приділяється багато часу і уваги обговоренню різнобічних альтернативних підходів, планів, проектів, визначенню спільних цілей і формуванню чіткого спільного плану для їх досягнення.

Працівники установ, віднесених до модельних лісів, стали ініціаторами деяких найбільш новаторських рішень з проблем сталого управління лісами. Проекти модельних лісів охоплюють такі сфери, як водні ресурси; кліматичні зміни і врахування критеріїв та індикаторів депонування двоокису вуглецю; традиційну екологічну інформацію; методи ведення лісового господарства; соціально-економічну сферу; середовище життя диких тварин.

Рішення щодо управління модельними лісами розробляються шляхом узгодження різноманітних думок, користуються підтримкою всіх учасників і тому мають високі шанси бути втіленими [3].

Канадська система модельних лісів налічує 11 модельних лісів, відповідно до кількості провінцій. До Міжнародної мережі модельних лісів, окрім 11 канадських, входить ще 29 модельних лісів, організованих у 18 країнах світу. До неї належить регіональна мережа модельних лісів країн Латинської Америки і Карибського басейну, створена у 2002 р. Зростання кількості модельних лісів спостерігається у країнах Азії, Африки і Європи [4].

Значний прогрес у практичному втіленні цієї концепції впродовж останніх років спостерігається у Швеції та Росії.

У Росії проект модельних лісів ініційований Всесвітнім фондом дикої природи (WWF), який є найбільшою у світі неурядовою міжнародною природоохоронною організацією [1]. Серед проектів WWF у Росії пріоритетне місце відводиться створенню

і підтримці унікальної системи природних територій, що особливо охороняються, організації охорони рідкісних тварин і рослин, програмам сталого природокористування, підтримці природоохоронної освіти, розвитку програми зі збереження лісів і сталого лісокористування. Лісова політика Фонду орієнтована не лише на створення територій, що особливо охороняються, для захисту пралісів, але і на пошук механізмів сталого управління інтенсивно експлуатованими лісами. Для цього Фонд формує мережу модельних лісів у Росії. Нині під егідою Всесвітнього фонду дикої природи в Росії функціонують декілька модельних територій, що займаються розробкою і впровадженням принципів сталого управління лісовим господарством. Серед них такі проекти:

- природоохоронний проект у Далекосхідному регіоні, метою лісового компоненту якого є сприяння сталому управлінню лісами для довгострокового збереження унікальних екосистем лісів Далекосхідного екорегіону;
- модельний ліс "Прилузья" у республіці Комі, головною метою якого є створення зразка сталого управління лісами у Північному регіоні, що має в своєму розпорядженні значні масиви пралісів і особливістю якого є віддаленість від основних ринків збуту, внаслідок чого можливість економічного розвитку лісового сектора цього регіону є обмеженою;
- природоохоронний об'єкт в Алтай-Саянському екорегіоні, основною метою якого є формування умов для довготермінового збереження унікальних лісових екосистем регіону;
- проект "Модельний ліс Пскова" (МЛП) – територія модельного лісу розташована у Стругокрасненському лісгоспі Псковської області на площі близько 18 400 га.

Цей модельний ліс охоплює різні ландшафти – від заболочених плоских рівнин до Псковської височини. Модельний статус територія одержала в 2000 р. Партнерами і активними учасниками проекту з російського боку є: Міністерство природних ресурсів Російської Федерації; адміністрація області Пскова; адміністрація Стругокрасненського району Псковської області; Агентство лісової служби Управління природних ресурсів області Пскова; Північно-західне лісовпорядне підприємство; Санкт-Петербурзький науково-дослідний інститут лісового господарства. З боку міжнародних організацій: Шведське агентство міжнародної співпраці та розвитку; Міжнародний концерн "Stora Enso"; відділення WWF у Німеччині [2]. Метою проекту МЛП є створення моделі екологічно і соціально обґрунтованого, економічно ефективного управління лісами на прикладі конкретної території та поширення позитивного досвіду проекту на Північному Заході Росії. Завданнями проекту є розроблення і впровадження основних методів інтенсивного і сталого ведення лісового господарства на модельній території проекту МЛП та на територіях чотирьох суб'єктів Північного Заходу Російської Федерації (Ленінградської, Псковської, Архангельської, Вологодської областей).

Вирішення економічних, соціальних, екологічних завдань у концепції модельних лісів

Проекти щодо модельних лісів охоплюють економічну, соціальну та екологічну сфери. Основним завданням економічної сфери є забезпечення економічної стійкості лісового комплексу, співпраця з адміністрацією обласного і районного рівнів щодо вдосконалення системи лісових платежів, аналіз переваг і вад різних видів лісокористування (оренда, аукціон), поліпшення збуту лісопродукції дрібних лісозаготівельників, створення механізмів обліку взаємних економічних інтересів лісгоспів, лісозаготівельників, органів державної влади і місцевого самоврядування, розроблення методів ведення лісового господарства і лісокористування, заснованих на прогнозі динаміки лісового фонду за оптимального поєднання економічних вимог і екологічних обмежень, впровадження і демонстрація передової техніки і технологій.

Розвиток соціальної сфери полягає у залученні місцевого населення у процес ухвалення лісгосподарських рішень, визначенні форм участі місцевого населення і регіональної громадськості в процесі ухвалення лісгосподарських рішень, інформуванні про принципи стійкого управління лісами, підтримку діяльної участі жителів у вирішенні лісових проблем.

Екологічна сфера охоплює забезпечення і підтримку екологічних функцій лісів, зокрема збереження біорізноманіття, а також дослідження результатів впливу різних видів лісгосподарських робіт на стан лісів; визначення системи лісгосподарських заходів для підтримки біорізноманіття й стійкості лісових екосистем, зокрема охорону водних ресурсів і ґрунтів; визначення критеріїв та індикаторів біологічного різноманіття; розроблення і застосування методу ландшафтного планування.

У цьому проекті приділяється увага формуванню механізмів сталого управління лісами і вдосконаленню системи лісовпорядного проектування. Для цього здійснюється розроблення критеріїв й індикаторів на рівні лісгоспу; визначення цільової структури лісів з урахуванням екологічних і економічних вимог до сталого управління лісами; розвиток інформаційних систем для лісгоспу і лісовпорядження на основі геоінформаційних систем (ГІС), а також системи АСУП лісгоспу (основні модулі); створення інформаційної системи. Формуються вимоги і елементи регіональної нормативної бази для лісовпорядного проектування та ведення лісового господарства (правил рубань і відновлення, таксаційних нормативів і т. ін.), а також нового плану рубань з урахуванням результатів ландшафтного планування. Крім цього, створюється центр підвищення кваліфікації на базі модельної території та започатковується інноваційна діяльність [2].

Перспективи впровадження концепції модельних лісів в Україні

В Україні Концепція модельних лісів лише починає запроваджуватися у західному регіоні країни. Зокрема, у 2006 р. було проведено науковий семінар на базі ДП "Сколівське ЛП", присвячений цій проблемі, на території Сколівського району Львівської області та за

участю науковців Інституту лісової інженерії Шведського аграрного університету, Інституту екологічної економіки Національного лісотехнічного університету України та географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, Львівського обласного управління лісового господарства.

Сколівський район Львівської області обрано з огляду на те, що тут функціонує п'ять лісгосподарських підприємств (два підпорядковані Львівському обласному управлінню лісового господарства, два – обласному комунальному спеціалізованому лісгосподарському підприємству "Галсілля", одне – Міністерству оборони України) та Національний природний парк "Сколівські Бескиди". Лісова галузь економіки району є провідною. Існує багато складних невідірваних питань у лісових відносинах. Впровадження концепції модельних лісів покликано вирішити їх.

Висновки

Концепція модельних лісів слугує інструментом впровадження сталого управління лісовим господарством на еколого-економічних засадах. Вона охоплює економічні, соціальні та екологічні аспекти суспільного буття.

Метою концепції модельних лісів є стале управління лісовим господарством. Модельні ліси є інструментом узгодження і забезпечення впровадження інтересів всіх учасників лісових відносин.

Міжнародний досвід впровадження концепції модельних лісів переконує у доцільності впровадження пілотних проектів модельних лісів в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Модельные леса России.** [Електрон. ресурс]. – Доступний з: <http://www.wwf.ru/pscov/aboutpml/about.htm>.

2. **О проекте Псковский модельный лес.** [Електрон. ресурс]. – Доступний з: <http://www.wwf.org>.

3. **Canada's Model Forest Program.** Achievements. – Ottawa: Ministry of Environment, 2005. – 368 p.

4. **Canada's Model Forest Program.** Advancing sustainable forest management from the ground up. – Ottawa: Ministry of Environment, 2003. – 235 p.

5. **Conception of the forest of models as instrument of management forest on ecological-economic principles.**

A. M. Deyneka

CONCEPTION OF THE MODEL FORESTS AS INSTRUMENT OF MANAGEMENT FORESTRY IS ON ECOLOGICAL AND ECONOMIC PRINCIPLES

The applicability of a conception of model forests is justified as innovative approach to introduction of principles of sustainable development of forestry and management forestry on ecological-economic principles. It is set that the conception of model forests engulfs economic, social and ecological spheres. The basic task of economy sector is providing financial stability of forestry, cooperation with administration on regional and district levels in relation to perfection of the system of forest payments, analysis of advantages and disadvantages of different types of forest usings (lease, auction), sale improvement of forest products for small forest business enterprises, creation of accounting mechanisms of mutual economic interests for state forest district enterprises, timber harvesters, public and local self-government organisations, development of forestry and forest utilisation methods, based on the forecast of dynamics of forest characteristics at optimum combination of economic requirements and ecological limitations, introduction and demonstration of top-rank technique and technology.

Keywords: *model forests, sustainable development, ecology-economical principles, forestry management.*

